

Hvornår begyndte Falster sin danske digtning og med hvilket arbejde?

Patronen og mæcenen Chr. Rantzau (1684-1771) havde to klienter: Ludvig Holberg og Christian Falster.

Medens den første blev digter ud af overskuddet i sin natur, måtte Rantzau hjælpe den anden på vej. Når han sender Falster den lige udkomne »Peder Paars« (*Falsteriana*¹), s. 130) og roser værket som »en schmuck *invention* og klygtig indfald«, sker det næppe så meget for at forøge Holbergs ære som for at anspore den forsigtige og mindre oprindelige Falster til at øve lignende bedrift.

Allerede tidligere havde Rantzau taget Falster ved hånden for at lede ham ind på digterbanen.

Da Falster havde omsat Juvenals 14. satire til danske vers, sendte han sit arbejde til Rantzau i manuskript – ikke som bog, som Chr. Bruun antager (*Falsteriana*, s. 129). Men patronen synes ikke rigtig om det og fremsætter i sit tunge sprog den klare tanke, at i stedet for at oversætte en gammel Juvenal skulle man hellere søge at blive en ny – hellere realisere en evne end nøjes med at imitere den.

Efter det svar anser Falster det som sin skyldighed at forlade de Gamle og gå over til de Moderne: han lader sin vertering af en klassisk poet falde for at forsøge sig som original dansk satiriker med nutidsemne.

At det forholder sig som her skitseret, fremgår af en nærmere undersøgelse af tidspunktet for fremkomsten af hans arbejde med Juvenal.

Medens man hidtil har ment, at der må have eksisteret en nu tabt udgave fra 1719 eller 18, kan det formentlig vises med sikkerhed, at den danske version ikke har foreligget trykt før med udgaven 1731.

Det er rigtigt, at Falster har verteret Juvenal i tiden omkring 1718. Det, man ikke har haft øje for, er, at han pludselig har tabt interessen og henlagt versionen indtil videre: lærlingen løb af lære for at blive mester på egen hånd – efter Rantzaus anvisning!

Hvad blev i så fald gennembrudsværket?

Måske er det gået sådan til, at førstegrøden blev efterslæt, og det er ikke så bagvendt, som det lyder. Af undseelse ved slig syssel eller af anden art mistvivl kan han have ladet også dette arbejde blive liggende i sit skrin og så senere ændret beslutning.

De fem første af Falsters satirer med alment sigte blev offentliggjort i hurtig rækkefølge fra 1720 til 22. Først efter en pause på ikke mindre end otte år, altså i 1730, kommer den sidste af dem – »Verden som et Doll-Huus«. Adskilligt kunne imidlertid tyde på, at den er skrevet længe før – så længe, at det bør tages op til overvejelse, om den sidste ikke i virkeligheden skulle være den første.

Teorien om en tabt udgave er fremsat af Chr. Thaarup (hans Falsterudgave 1840, s. XXVI), bifaldet af Chr. Bruun (*Falsteriana*, 1869, s. 129) og autoriseret af Ehrencron-Müller i hans Forfatterleksikon (III, 1926).

Umiddelbart forekommer den usandsynlig, og at den er forkert, fremgår af lettilgængelige dokumenter, først og fremmest af Falsters fortale til udgaven 1731.

Hvordan skulle en sådan udgave kunne fremkomme og forsvinde lige spørløst? Har den eksisteret, måtte den som Ovid-versionen have været forsynet med Falsters navn, og nogen af dem, der registrerede hvert skridt af Falster, måtte så også have registre-

ret denne bedrift, og slidt op af en grådig læserskare kan et værk af den slags næppe være blevet.

Men på den anden side synes det umuligt at komme uden om det vidnesbyrd af Falster selv, der for Thaarup gælder som klippegrund – følgende udtalelse i *Cogitationes Philologicae* fra 1719:

Edidi et ipsemet novissime in honorem et gratiam illustrissimi Herois Chr. Ranzau satiram XIV, vernaculo metro conversam.

Man bliver skuffet, hvis man slår efter i *Cogitationes* i håb om at kunne konstatere, at originalen har verbet i en konjunktivisk eller futurisk form. Der står faktisk *edidi* – ubestrideligt perfektivisk om fuldbragt gerning. De eneste unøjagtigheder i Thaarups gengivelse er typografiske bagateller som *Chr. Ranzau* i stedet for det fuldfede CHRISTIANI RANTZAU.

Men går man videre til næste vidnesbyrd af Falster selv, finder man løsningen: han er i sine *Cogitationes* kommet for skade at sælge skindet, før han har skudt bjørnen! De faktiske forhold har ændret sig, men den stakkels mand har ikke kunnet gribe tilbage i en allerede trykt tekst for at ændre sit *edidi* til *edidisse*!

Så må han se at klare sig, som han bedst kan, og det forsøger han i fortalen til 1731-udgaven. Her henvender han sig til de *gunstige læsere*, hvis bevågenhed og dårlige hukommelse han nok kan have brug for, og anlægger en spøgende tone for at kunne dække over sit uheld og alligevel få det tilstået efter formelen: *Sat sapienti!*

Han begynder sin forklaring med at anføre, at to navngivne udenlandske *professores* (som begge hørte til blandt hans filolog-venner og korrespondenter) i lærde tidender har omtalt Juvenals fjortende satire »*ligesom dend allerede med min Danske Oversættelse, paa den Tid var kommen for Lyset*«. Denne sidste, her fremhævede sætning indeholder den fulde forklaring.

Det fremgår jo af den, at på tidspunktet for de tvende udenlandske meddelelser var der alligevel ikke udgået nogen Juvenal fra Falsters hånd. Da han samtidig oplyser, at den sidste af de to forudgribelser af det ikke-skete er fra 1721, nødes den gunstige læser til den slutning, at når hans Juvenal ikke var kommet for lyset i 1721, kan den – hvis der kan være grader af intethed – endnu mindre være kommet det i 1719 eller 18.

Derefter giver den spøgende Falster rollen som den medfølende. Han kan ikke bringe det over sit hjerte, at hine berømmelige *professores* skal anses som folk, der farer med løs snak. Af hensyn til dem tvinges han nu til at opfylde, hvad de har lovet på hans vegne! Han fortsætter:

Paa det nu velbemelte brave Mænds Beretning ikke skulle (*sic!*) bedrage enten dem selv eller Effterkommerne . . . haver jeg taget mig for at spendere en liden Tid paa ermelte Arbeyd.

Dette er spøg og spøgen *sat sapienti!* Derimod har man svært ved at forstå Thaarup, når han siger, at *ermelte Arbeyd* ikke er den danske oversættelse. Efter sammenhængen kan Falster ikke mene andet end Juvenaludgaven som totalitet, den latinske tekst med tilhørende fortolkning, noter og version.

Der tegner sig således følgende forløb:

Falster har fuldført en Juvenaludgave med dansk version, som han har til hensigt at dedicere til Chr. Rantzau. Han sender ham manuskriptet til udtalelse, men føler sig samtidig så sikker på en positiv afgørelse, at han i sine *Cogitationes* indfører en notits om sin udgave, som om den allerede var udgået fra trykken, for at hans bog kan være *up to date* ham selv betræffende, og denne meddelelse viderebringes så af filolog-venner i de organer, der står til deres rådighed. Men det er *hybris* at berømme sig af ugjorte bedrifter, og Nemesis slår til ved at lade Rantzau meddele ham sådanne betænkeligheder, som han mener at måtte tage til efterretning ved at lade det annonce-rede foretagende falde. Rantzaus brev er fra 10. jan. 1719. *Cogitationes* udkom samme år, men på brevets tidspunkt har den typografiske proces været så langt fremskreden, at en korrektur ikke længere var mulig.

En forklaring må der til, da hans Juvenal endelig udkommer i 1731. Det bliver en spøgende søforklaring, men den er *sat sapienti*, og ingen *sapiens* har da heller fundet på at protestere.

Der kan til overflod anføres flere vidnesbyrd om, at 1731-udgaven er den første og eneste.

Den er dediceret til den unge Chr. Fr. Rosenkrantz. Havde der foreligget en tidligere udgave dediceret til Rantzau, ville det have været en utænkelig uhøflighed, om Falster nu havde revet den ud af hænderne på ham for at skænke den til en anden.

Medens tredjeudgaven af Ovids Klagebreve fra 1738 stadig er forsynet med førsteudgavens *Imprimatur S. Lintrup 1716*, står der på Juvenal 1731 blot *Imprimatur Jo. Grammius*. Det udeblivende årstal indicerer, at der ikke er tale om gentagelse.

Falster har betragtet sin Juvenal som bemærkelsesværdig: ellers ville han ikke have indført den i sine *Cogitationes*. Men Alb. Thuras *Idea Historiæ Litterariæ Danorum* fra 1723 har ikke et ord om nogen Juvenal fra Falsters hånd, og det negative vidnesbyrd får særlig vægt ved den omstændighed, at Falster har læst Thuras bog i manuskript (se nærv. forf. i *Danske Studier*, 1980, s. 128.). Under rubrikken *Con-Rectores Scholæ Cath. Ripensis* opregner Thura på pag. 70 Falsters indtil da udkomne arbejder i eget navn, blandt dem *Ovidii Nasonis Tristia in Linguam vernac. translata*, men siger intet om eksistensen af en tilsvarende translation af Juvenal.

Da Thura ellers medtager selv den mindste sognehyrdes mindste *opusculum*, men hverken her eller i nogen anden relevant sammenhæng meddeler noget om en Juvenal-udgave besørget af den Falster, som han anser for stor, kan man alene heraf slutte, at der ikke har foreligget nogen Juvenaludgave fra 1719 eller 18.

Men selv om Falster standsede arbejdet med Juvenal, slap han det ikke. Det kan være fornyede forsøg i den retning, der sigtes til, når Rantzau skriver i sit brev af 22.2.1720 (det, der fulgte med exemplaret af »Peder Paars«): »Jeg skal ved min ankomst til København med fornøjelse læse deres *Version*« og længere nede lover at sige sin betænkning af et velment og oprigtigt hjerte.

At Juvenalversionen er undergået ændringer hen ad vejen, fremgår af en bemærkning i Erik Reitzel-Nielsens maskinskrevne oversigt over Falsters Skrifter (1957). Her figurerer som nr. 14 et Falsterhåndskrift i Herlufsholms Skoles bibliotek: »Junii Juvenalis Satyra 14de i hvilken Poeten straffer Forældrenes onde eksempler og tilskriver dem alt det onde som begaaes – paa dansk oversatt og dediceret til Baron Rantzou af Christian Falster«. Reitzel-Nielsen tilføjer, at oversættelsen er en anden redaktion end den trykte.

De spørgsmål, denne meddelelse rejser, må klares i anden sammenhæng. I nærværende forbindelse er det nok at konstatere, at der ikke har eksisteret nogen Juvenaludgave fra 1719 eller 18. Falster indstillede arbejdet med Juvenal, formentlig i 1719, for at prøve sine kræfter som digter af originale og aktuelle danske satirer.

Rantzaus er Holbergs medvider. Hans privatbrev til Falster er for så vidt et åndshistorisk dokument, som det udtaler en førstehånds følt tvivl om den klassikerbeundring og latinhumanisme, der hidtil var blevet hævdet som dannelsens grundvold.

Efter den konventionelle indrømmelse af, at der vel ej bliver eller har været uden én Juvenalis, går han over til kritik af Falsters forhold til den romerske satiriker.

Hans første indvending ville træffe al metrisk oversættelse, hvis den var sand:

... almindeligen at anmercke, da er det efter mit tykke en al for tvungen, for ei at sige umuelig Sag, med fuldkommen god held i lige mange *Vers* at oversætte en *Poet* ...

Generaliseringen er uberegtiget, men i betragtning af, hvem det er der fremsætter den, har Falster for sin part nok taget sig den nær.

Men der lå håb og oprejsning i den overraskende mulighed, Rantzaus derefter åbner udsigt til. Han skriver:

... dernest, var det ei vanskeligere end missligt, skulde jeg holde det for langt lettere at *imitere* ved *application* paa vore Tider en *Poet*, end at *verté* ham, *Ridiculum plurimis ignotum haud facile risum movet*, og de mindste gjør sig den umage at eftergrandske tiderne ...

Det hele ræsonnement har et vist skær af praktikerens markedsanalyse: der tales om, hvad der er lettest, og det slås fast, at en ukendt latterlighed ikke let vækker latter, samt at de færreste gider gøre sig til arkæologer for at læse en gammel poet.

Men markedet er jo livet, vort eget liv, og spørgsmålet er, om det i litteraturen skal leves på anden hånd som hidtil, eller om vi skal frigøre os fra mønstrene og leve på første hånd. I Rantzaus hovedtanke: at det er »langt lettere at imitere ved *application* paa vore tider en *Poet*, end at *verté* ham«, har *langt lettere* ikke praktisk sigte, men ideelt. Det forudgående forbehold (»var det ei vanskeligere end missligt«) synes også at modificere letheden ved at antage talent som dens betingelse.

Når man ikke skal vertere en poet, men applicere ham på vore tider, vil det jo sige, at sådan som *han* var på sin tid, sådan skal *du* blive på din: du skal ikke oversætte romernes Juvenal, men blive danskernes!

Rantzaus ord har overrumplet latinhumanisten og gjort ham tankefuld, og da de kommer som et forslag om noget, der er bedre end den oversættelse, som Rantzaus lige har kaldt for en tvungen, ja umulig sag, kan han ikke andet end synes, at hans patron og velynder stiller ham en opgave, han ikke kan unddrage sig. Han, der som latinhumanist altid har søgt at danne sig efter forbilleder, opfordres nu til at blive original. Rantzaus bruger ganske vist ordet *imitere*, men imitere på den måde er ikke at imitere, men at blive sig selv.

Adskilligt tyder på, at »Verden som et Doll-Huus« er hans første forsøg i den retning, der var blevet ham anvist – det gennembrudsværk, som Rantzaus manuducerede ham frem til.

Medens Falster er yderst sparsom med oplysninger om sine andre satirer, helliger han tilblivelsen og indholdet af denne intet mindre end en hel discurs i sine *Sermones* (»Lærdoms Lystgaard«) – nr. 12 i Anden Part fra 1731 – og den usædvanlige meddelelsestrang kunne da tages som vidnesbyrd om, at for ham selv har netop denne satire haft karakter af det særlige. Og da hvorfor? Fordi den var hans gennembrud til denne art af poesi.

Senere tider har omgivet gennembrudsøjeblikkene med glans af det ekstraordinære. Men der er ingen lyrisk flugt over Falsters beretning om det moment, der blev afgørende for ham – hans kommentar til et Juvenalcitat, som en anden af de tilstedeværende smilende har udråbt:

Disse Ord overvejede jeg siden dybere og slog mit Sind til at skrive en *Satire* i danske Vers, hvilken jeg gav Titel af *Verden et Galehus*.

Alligevel kan der næppe være tvivl om, at udtalelsen meddeler tilkomsten af en ny forståelse, et nyt syn, noget, der kun indtræffer én gang, og da den ene gang jo nødvendigvis også må være første gang, tilstår han med den lavmælte meddelelse, at »Verden som et Doll-Huus« er hans gennembrudsværk – så at sige hans »Guldhorn«.

Latineren Falster er kommet til at indse, at han med *carmina vernacula* ikke stiger ned, men op.

Det er det, der er gennembruddet. Er det end ikke indtrådt så uvilkårligt som Holbergs poetiske raptus – jvf. viljeselementet i *animum appellebam*, oversættelsen »slog mit Sind til« – så er han dog i dette øjeblik Holbergs jævnbyrdige. Men ved at holde sig tilbage i anonymiteten bliver han siden hans undermand: når det kommer til stykket, tør han alligevel ikke kaste los og sejle bort fra det gamle land, latinhumanisten i ham beholder trods alt overtaget.

Medens Hans Mikkelsen – som enhver vidste hvem var – med fornøjelse erklærer på godt dansk, at øjemærket med hans skæmte digte ikke har været andet end at skaffe vort sprog nogen anseelse, forbliver Falster trods sit rene og naturlige dansk alligevel anonym som dansk digter, og når han taler i eget navn, affatter han fremdeles sine lovprisninger af modersmålet på latin – som det sker i *Sermones*.

De ord, som Falster siden overvejede dybere, d.v.s. som fremkaldte gennembruddet, er disse linjer af Juvenals 14. satire:

Non unus mentes agitat furor; ille sororis
in manibus vultu Eumenidum terretur et igni,
hic bove percusso mugire Agamemnona credit
aut Ithacum . . .

I prosaisk oversættelse: »Det er ikke samme ene raseri, der opvigler sindene; denne skræmmes i søsterens arme af Eumenidernes åsyn og ild, hin tror, når han har stukket oxen, at det er Agamemnon eller Ithacieren, der brøler«.

Og i Falsters metriske gengivelse fra 1731:

Enhver er gal paa sin Maneer.
Dend eene sig indbilder,

At hand de tre Gudinder seer,
Som Sind og Sandtz forvilder:
Dend anden meener, naar en Tyr
Af slag for Panden Vraaler.
At *Ithacus* af samme Dyr
Samt *Agamemnon* skraaler.

Til strofen følger Falster denne note: »Ved disse tvende Grillenfængere forstaaes Orestes og Ajax«.

Skønt nærv. forf. er en stympet i latin som alle andre nu om dage, mener han alligevel at kunne øjne kraften og klarheden hos Juvenal. Først en fyndig alménsætning, så to eksempler på dens sandhed bygget således, at medens *virkeligheden* indholdes i korte, skarpt afgrænsede konstruktioner (*sororis in manibus, bove percusso*), udtrykkes *forvrængningen af virkeligheden* i længere konstruktioner med blødere konturer – bølgende og svævende som det agiterede sind.

Man ser for øvrigt, at m.h.t. Orestes er Falsters gengivelse for så vidt meningsløs, som den ikke får pointen med.

Juvenalцитатet er naturligvis ikke nyt for Falster: nærværende hypotetiske overvejelser forudsætter jo tilmed, at han havde fuldført en version af netop denne satire inden det tidspunkt, da han dirigerede sit sind mod danske satirer.

Citatet fik betydning, fordi det kom i rette øjeblik. Siden Rantzaus brev har Juvenal for Falster været associeret med patronens opfordring til ham om at blive en dansk Juvenal, og så kommer citatet som en åbenbaring af, at han kan blive det uden at gøre sig til en anden end den, han altid var: også som dansk digter kan latinhumanisten forblive sig selv lig.

Medens det for os er naturligt at opfatte forholdet mellem virkelighed og forvrængning af den i psykologiens kategorier, opfatter Falster det i etikens: når Orestes og Ajax lader sig gribe af *furor*, realiserer de kløften mellem *esse* og *videri* og påkalder dermed latinhumanismens uopslidelige forargelse over den skilsmisse.

Hent eksempler på det samme ud af aktualiteten, fortæl dem på dansk og *metro vernaculo* – og du har fyldestgjort Rantzaus fordring!

Så kunne han gå i gang med sin første danske satire og befolke sit Doll-Huus med lemmer, hvis galskab rettelig må kaldes karakterbrist. De er ikke et anliggende for lægen, men for moralisten, som også er til stede overalt.

Hvis hypotesen skal have sandsynlighed, må det kunne vises, at tiden for Galehus-discursen ligger senere end tidspunktet for modtagelsen af Rantzaus brev, d.v.s. senere end 10. jan. 1719, men dog ikke så meget senere, at brevet er ophørt at være incitament og impuls. Skal begge momenter tilgodeses, må discursens tid kunne fastsættes til *engang i løbet af 1719* (efter dette års 10. jan.).

Falster indfører selv en tidsbestemmelse med sin henvisning til et brev, som han opgiver at have modtaget d. 22. febr. 1718. Discursens tid er altså senere end den dato.

Endvidere oplyser han, at drøftelsen fandt sted *kort efter* det optrin i Ribe Domkapitel, som bestod i, at den groft kætterske J.B. fra Fanø i stedet for at gøre afbigt udbråbte sig selv til kejser og Himlens sendebud.

Wibergs *Almindelig dansk Præstehistorie* referer under Nordby sogn begivenheden i

god overensstemmelse med Falster, men uden datering. Og N.P. Frosts *Efterretninger om Ribe Domkirke* (1841) oplyser kun, at affæren hører til som den tredje i den række af otte ubehagelige affærer, som biskop Thura blev udsat for i sin embedstid fra 1713 til 1731. Ifølge Falster trådte stiftøvrigheden i funktion efter kgl. Forordning, men Fogtmans *Kongelige Rescripter etc.* har ikke registreret denne.

Men takket være elskværdig hjælpsomhed fra Rigsarkivet (overarkivar Sigurd Rambusch) og Landsarkivet i Viborg (arkivar Henning Paulsen) er det nu konstateret, at der vedr. en kirkedisciplinsag mod Jacob Blom på Fanø 1717-22 er forsvundet 9 dokumenter, så der nu ikke er andet tilbage end kopierne i Rigsarkivets »Jyske Tegnelser« af tre kgl. missiver til stiftøvrigheden i Ribe, de to fra 14.5. og 26.11.1717 – det sidste fra 20.3.1722. Mellem de første og det sidste er der altså en afstand på henved 4½ år, men da nr. 3 knytter sig umiddelbart til nr. 2, har der ikke været noget mellemiggende, d.v.s. at sagen i dette store interval har været henvist til biskop Thuras behandling alene.

Kongen driver på mindelighed og lemfældighed, men ender alligevel altid med at true med straf, hvis Jacob Blom ikke lader sine griller fære, så da biskoppen har indberettet, at præsten i Nordby (Jens Brasen) i betragtning af sin sognemands sindssvaghed er sindet at lade sagen mod ham falde, gør monarken ikke det samme, men giver tværtimod biskoppen ordre til, at han skal finde en anden præst, der med sagtomdighed kan bringe Blom ud af vildfarelsen: sker det ikke, skal han holdes borte fra delagtighed i Sakramentet, indtil han engang igen til sin rette forstand kunne komme.

Denne ordre er af 26.11.1717. De nu forsvundne dokumenter har da formentlig oplyst, hvorledes biskoppen har bragt sagen i gænge. Da Blom har vist sig modtagelig for vejledningen og har levet et års tid stille og rolig, har den langsommelige sag efterhånden trukket ud til ind i 1719 – vor hypoteses år! – og biskoppen har da tænkt sig at ende den med indkaldelsen til det møde, som Falster beretter om i sin discurs – og som fik et så uventet udfald.

Dette har biskoppen kviet sig ved at meddele kongen. Han forsøger med Blom på en frisk, men så viser det sig, at hans galskab igen har »dulgt sig som en Mus«, som Falster sagde, d.v.s. at den er intermitterende. Da han Hellig Tre Kongers dag 1722 igen offentlig for menigheden forargeligen har givet sine forrige griller til kende, forelægger Thura dette for kongen, der så med sit brev af 20.3.1722 hæver sagen ved at meddele, at »vi af Kongelig mildhed endnu denne gang haver allernådigst pardoneret ham hans forhold og begangne forseelse i Kirken«, men samtidig pålægger biskoppen, at han skal formane Blom til herefter at entholde sig fra sådant, såfremt han ikke derfor alvorligen vil anses og straffes. For kongen som for Falster skal et menneske alligevel i sidste instans drages til ansvar for sin *furor*.

Intet taler imod, men alt for, at det oprin, der gjorde Falster til dansk satiredigter, fandt sted i året 1719.

Hvis »Verden som et Doll-Huus« i sin tid er blevet til som et goddag, får den ved offentliggørelsen i 1730 karakteren af et farvel. Falster har indset, at verden ikke kan hjælpes: den er og bliver et galehus, og det har gjort ham så mismodig ved satirikerens gerning, at han nedlægger den.

At det forholder sig sådan, kan læses ud af den radikale ændring, han har foretaget af satirens sidste afsnit – det, der angår ham selv.

Medens den offentliggjorte form fra 1730 kun har 9 værelser med tilhørende bebo-

ere, har den oprindelige form haft 10 ifølge Falsters referat i discursen. De anføres her efter Jørgen Olriks oversættelse med Falsters latin i parentes, idet det tilføjes, at der egentlig ikke er noget holdepunkt for Olriks gengivelse af *religiosus* med det katolsk-farvede *munk* – så meget mindre, som Falster synes at have haft den protestantiske pietist for øje.

Discursens liste er denne:

1. Drengen (*puer*), 2. Den lille jomfru (*virguncula*), 3. Den unge mand (*adolescens*), 4. Adelsmanden (*nobilis*), 5. Den studerte mand (*literatus*), 6. Soldaten (*miles*), 7. Hofmanden (*aulicus*), 8. Munken (*religiosus*), 9. Oraklet (*oraculum*), 10. Mig selv (*ego ipsemet*).

I den offentliggjorte form er *drengen* faldet bort og erstattet med en dublet til den *lille jomfru*. Endvidere er afsnittet om *soldaten* udgået, hvorved antallet reduceres til 9. Endelig er det bemærkelsesværdigt, at førsteforens 8 og 9 er byttet om, så når man i slutredaktionen kommer umiddelbart fra den hårde kritik af *religiosus* til *ego ipsemet* og dennes mismod ved den kritiske gerning, ledes forståelsen af mismodet uvilkårligt i retning af et uovervindeligt religiøst hykleri som dets kilde.

Falster har begyndt sin satiredigtning i håbet om, at han med denne kunne gribe retledende ind i verdens gang, men nu i 1730 – altså på et tidspunkt, da hans satirer fra 1720-22 har haft en halv snes år at virke i – erkender han mismodigt, at verden går så skævt som altid, ja endnu skævere.

Den pietisme, der altid havde forarget ham som venstreorienteret selvtægt i det religiøse, lod sig jo ikke standse. Den gjorde sig stadig mere bred og mægtig, også på hans egen skole, indtil den i 1730 besteg tronen med Christian d. 6. og skaffede ham en indflydelsesrig modstander i hofpræst Bluhme.

Heroverfor tabte Falster modet. For ham er regentskiftets år nederlagets år, og i erkendelse heraf søger han sin første satire frem af skrinets gemme og udgiver den som sin sidste – men nu således indrettet, at han fra billedet af sin *religiosus* som en nederdrægtig Tartuffe modsætningsvis og direkte kan gå over til fremstillingen af sig selv som en Don Quichote, der taber modet og giver op.

For at få sagt den fulde sandhed indføjer han samtidig i sine *Sermones* en nøjagtig og detaljeret beretning om, hvorledes denne tilsyneladende sidste satire i sin tid blev til som den første – men dengang i håbets tegn. Men det er næppe noget, han skriver nu. Som de fleste andre discurser er også Galehus-discursen blevet til på givne foranledning, så der er sandsynligvis tale om en tekst, han har haft liggende færdig og nu udgiver aldeles uforandret som forklaring af et forhold, der også har forbindelse med Juvenaludgaven 1731.

Den tilbageskuende Galehus-discurs udkommer i Anden Part 1731. Det er året efter udgivelsen af den ændrede Doll-Huus-satire, så Falster har vidst, hvad han gjorde. Enhver kunne jo nu se forskellen mellem mindebladets redaktion og den definitive.

I begge former af satiren anbringer digteren sig selv som den sidste i rækken af galehuslemmer, men han er ikke den samme begge steder.

I den første støbning er holdningen humorens som hos Holberg. Som denne ikke glemmer sig selv, når han raillerer med andre, gør Falster det heller ikke. Hovedparten af discursens kortfattede referat af *ego-ipsemet*-afsnittet udgøres af dette citat af

Seneca, hvis visdom Falster gør til sin: »Naar jeg engang vil forlyste mig ved en Nar, behøver jeg ikke at lede langt borte: Jeg ler ad mig selv«.

Men i udgaven 1730 er al selvanalyse i humorens ånd opgivet. Når han nu vender blikket mod sig selv, ser han ikke sit slægtskab med de andre narre, men kun sin forskel fra dem: medens de er tåbelige, onde o.s.v., er han den naive idealist, der under veklager tvinges til at indse, at den opgave, han har fået pålagt af Sokrates, er over evne, i hvert fald over hans. Selv om han beder om at få lov til fortsat at løbe rundt i fred med sit kosterkaft uden kost, forstås det, at han i virkeligheden har givet op. Det kan ikke nytte!

Det sprog, der står til hans rådighed, medfører en underdrivelse af alvoren i hans situation. Medens Falsters latin var velegnet til det patetiske udbrud af personlig smerte, kunne på dansk kun salmetonen bruges til det samme, men den kunne han ikke slå ind i: det forbød satirens stil og vel også hans egen natur.

Da hans hollandske filolog-ven Havercamp i 1725 udbeder sig en beretning om de humane videnskabers tilstand i Danmark, begynder Falster sit svar med udbruddet: »*Quid postulas? an nescis hic homines frigere?*« (»Hvad forlanger du? Veed du da ikke, at her fryser menneskene?«, cit. efter N. M. Petersen, IV, s. 277). Så flot og fyndig er han ikke i sine danske satirer, men her har han jo heller ikke en højtudviklet klassisk retorik i ryggen. Med tillæg af sin smukke, naturlige sprogføring er han som dansk satiriker henvist til at vandre videre i det spor, hans forgængere i faget har lagt. Så da han i 1730 slutter det digt, der bekender tragedien ved opgaven af en ideel stræben, sker det i disse jævne ord, der søger flugt ved at læne sig op ad ordsprogene:

Hans Skiers-Ild dog ey rensé kand
De sudlervurne Siæle;
En Hore vil dog have Mand
Og Tyven vil dog stiæle.

Men de simple ord får dybde ved det *sat sapienti*, som også her må tilføjes.

Aage Schiøttz-Christensen

Noter:

1. *Falsteriana* er bogen af dette navn, udg. 1869 af Chr. Bruun.

Bugge og Wimmer

I afsnittet Dansk sprog i Københavns Universitet 1479-1979 bind IX skriver Niels Åge Nielsen under omtalen af Wimmer: »Beviset herfor (∴: et urnordisk grundprog) var allerede delvis bragt gennem de urnordiske indskrifter i det ældre runealfabet, som det var lykkedes nordmanden Sophus Bugge at tolke. Og Wimmer indledte allerede her det videre arbejde i dette sprog ved at fastlægge lyd værdien af et par af runetegnene i 24-tegnselfabetet, og han fremholdt tillige lydlige og morfologiske forskelle mellem dette sprog og gotisk (4. årh. e.v.t.)« (p. 114). En tilsvarende opfattelse af forholdet mellem Bugge og Wimmer findes hos Ottar Dahl, *Norsk Historieforskning* (1959) p. 86f., og i bibliografien i *Danmarks Runeindskrifter* sp. 26 står Wimmers afhandling efter Bugges med angivelsen »tilslutning til Bugge«.